

לפניכם חלקו השני של קונטרס 'הנשים הנכריות בספר עזרא' [חלקיו האחרים של הקונטרס מופיעים כאן באתר 'בני ציון' ללימוד תנ"ך], הכולל את פרק 10 של הספר 'אשי ישראל לספר עזרא'. בפרק זה נעסוק בדרשת חז"ל לפיה יהושע בן יהוצדק הושלך לכבשן האש וניצל, אולם בגדיו נחרכו משום שבניו נשאו נשים שאינם הגונות לכהונה. נעמוד על הרמזים שיש בפסוקים לדרשת חז"ל, ונציע מהו הרעיון שבאו חז"ל לבטא בדרשתם.

פרק 10:

יהושע הכה"ג וכבשן האש

סעיף א: חטאו של יהושע * **סעיף ב:** הרמזים לדברי רב פפא * **סעיף ג:** כבשן האש * **סעיף ד:** התקופה * **סעיף ה** (נספח): האם דברי חז"ל על הצלת יהושע מהכבשן הם פשוט והאם הם מציאות

א. חטאו של יהושע

בזכריה פרק ג (א-ה) נאמר כך (הוספתי בסוגריים פירוש):

"ויראני (במראה הנבואה) את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ה', והשטן עומד על ימינו לשטנו (=לקטרטג עליו). ויאמר ה' אל השטן: יגער ה' בך השטן (על שקיטרגת על יהושע) ...הלא זה (יהושע) אוד מוצל

מאש.

ויהושע היה לבוש בגדים צואים (=בגדים מלוכלכים) ועומד לפני המלאך. ויען (המלאך) ויאמר אל העומדים לפניו לאמר: **הסירו הבגדים הצואים מעליו (מעל יהושע)**. ויאמר אליו (אל יהושע): **ראה העברתי מעליך עוונך והלבש אותך מחלצות (=בגדים נאים)**. ואומר: ישימו צניף טהור על ראשו. וישימו הצניף הטהור על ראשו וילבישוהו בגדים ומלאך ה' עומד. ויעד מלאך ה' ביהושע לאמר: כה אמר ה' צבאות, אם בדרכי תלך ואם את משמרתי תשמור וגם אתה תדין את ביתי וגם תשמור את חצרי – ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה".

מפסוקים אלו נראה שהיה ליהושע חטא שבגללו עמד השטן לקטרטג עליו, אולם הפסוקים לא פירשו מה היה חטאו. בגמ' סנהדרין (צג, ע"א) ביארו חז"ל מה היה החטא: "אמר רב פפא שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן, שנאמר 'ויהושע היה לבוש בגדים צואים' וכי דרכו של יהושע ללבוש בגדים צואים? אלא מלמד שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן".

ב. הרמזים לדברי רב פפא

לענ"ד ניתן בפסוקים כמה רמזים לדברי רב פפא:

בזמן עליית עזרא, כחמש שנים אחרי נבואת זכריה, נמצאו בני יהושע כשהם נושאים לנשים נכריות (כמפורש בעזרא י, יח). זהו החטא היחיד של יהושע ומשפחתו שנזכר בפסוקים. מכיון שכך, מסתבר שזהו החטא הנזכר בזכריה.

בנוסף, הרי מצאנו שיהושע היה לבוש "בגדים צואים", וכאשר השטן מקטרג על יהושע גוער בו הקב"ה ואומר: "יגער ה' בך השטן... הלא זה (יהושע) אוד מוצל מאש", כלומר שהוא ניצל מסכנת שריפה [ויתכן שמשום כך בגדיו מלוכלכים, משום שהם נחרכו באש]. בספר משלי מצאנו שה"אש" השורפת את הבגדים מבטאת את תאוות העריות: "היחיתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תישרפנה?! ... כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה" (משלי ו, כז, וכעין זה בקידושין פא ע"א "נורא בבית עמרם", וכן בסוטה יז ע"א "איש ואשה... לא זכו אש אוכלתן", ואכמ"ל).

ג. כבשן האש

בספר ירמיהו (כט, כא-כג) מובאת נבואה על שני נביאי שקר - אחאב בן קוליה וצדקיה בן מעשיה - שינתנו בידי נבוכדנצר שיכה אותם: "והכם (=יכה אותם) לעיניכם. ולוקח מהם קללה לכל גלות יהודה אשר בבבל לאמר: ישימך ה' כצדקיהו וכאחאב אשר קלם (קלה אותם באש) מלך בבל באש. יען אשר עשו נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם, וידברו דבר בשמי שקר אשר לא ציויתים".

הגמ' סנהדרין [הנ"ל] מביאה כי מעשה זה נוגע לענינו: שני נביאי השקר הללו ביקשו לנאוף עם בתו של נבוכדנצר, וטענו שכך קיבלו בנבואה. בתגובה זרק אותם נבוכדנצר לכבשן האש, ואמר להם: אם אתם נביאי אמת הרי תינצלו מהאש, כפי שניצלו שלשת הצדיקים חנניה מישאל ועזריה. נביאי השקר טענו כלפיו שהם רק שני אנשים, ולא שלשה, ובתגובה הציע להם נבוכדנצר שיבחרו אדם שלישי שיושלך איתם לכבשן. הם בחרו ביהושע בן יהוצדק. שני הרשעים נשרפו בכבשן, ויהושע ניצל, אך בגדיו נשרפו, וזהו שנאמר בזכריה "ויהושע היה לבוש בגדים צואים... הלא זה אוד מוצל מאש".

בדברי חז"ל שהבאנו יש לענ"ד כמה דברים הדורשים ביאור:

- 1 - מדוע בפסוקים בספר ירמיהו אין רמז לכך שיהושע נזרק לאש עם נביאי השקר? 2 - לפי הגמ' כבר בימי נבוכדנצר היה יהושע נחשב לאחד מגדולי הצדיקים בדור. מעתה יש להבין כיצד יתכן שלא שמענו עליו (בתנ"ך וגם בחז"ל) עד לימי זרובבל?! 3 - נביאי השקר רצו שיכנס עמם לאש צדיק גדול שיגן עליהם. אם כן, מדוע לא ביקשו שיכנס עמם אחד מהצדיקים המפורסמים האחרים שחיו בימי נבוכדנצר - ירמיהו, יחזקאל, או ברוך בן נריה?! 4 - בימי נבוכדנצר נחרכו בגדי יהושע, מפני שלא מחה בבניו. כיצד יתכן לפי"ז שהוא המשיך ולא מחה בבניו במשך כחמישים שנה (!), עד לראשית ימי דריוש השני?! 5 - האם בניו לא התאלמנו או מתו במשך אותן שנים ארוכות שחלפו?!

כל שאלה שהעלנו כאן ניתנת ליישוב בפני עצמה¹, אולם צירוף השאלות הללו יחד מחזק לענ"ד את ההצעה הבאה:

¹ הרב מרדכי שנדורפי העיר לי שהשאלות השלישית והרביעית מתרצות האחת את חברתה: שני נביאי השקר ידעו שאם יאמרו לנבוכדנצר שיכניס איתם את ירמיהו או יחזקאל או אדם אחר מפורסם יאמר להם נבוכדנצר שהצלחם תהיה בזכות אותו צדיק מפורסם, וממילא כבר לא תהיה ראייה לנבוכדנצר האם נביאי השקר צודקים. לכן, נביאי השקר היו חייבים למצוא מישהו צדיק, שיגן עליהם לפי מחשבתם, אבל שאותו צדיק לא יהיה מפורסם [גם חנניה משאל ועזריה לא היו גדולי הדור, והם

כפי שמפורש בספר ירמיהו, נביאי השקר נקלו באש [=נזרקו לכבשן] בגלל ניאוף, דהיינו חטא שקשור לעריות [כנ"ל]. בספר דניאל מסופר על חנניה מישאל ועזריה שניצלו מכבשן האש. לא היה אצלם חטא של ניאוף, אלא אדרבא – מובא שהם היו 'סריסים'², דהיינו שלא נשאו כלל נשים³. בספר זכריה מסופר שיהושע הוא "אוד מוצל מאש", וכפי שראינו לעיל גם יהושע היה בסכנה של האש, משום שבניו נשאו נשים שאינן הגונות⁴. הרי לנו שלש אירועים נפרדים, הנזכרים בשלשה ספרים שונים בתנ"ך. בכולם נזכרת האש, וכולם קשורים לענין העריות.

ייתכן, לפיכך, שכוונת חז"ל איננה לומר שמבחינה היסטורית כל הדמויות הללו נזרקו לאותו הכבשן באותו הזמן, בימי נבוכדנאצר⁵, אלא כוונת חז"ל היא להצביע על התהליך שהתרחש בימי גלות בבל, בה אירעו כל האירועים הללו:

נבוכדנאצר רצה לבולל את ישראל, ולכן לקח אל ארמונו ילדים יהודיים ממשפחת בית דוד⁶. חנניה מישאל ועזריה שמרו על יהדותם, על אף קרבתם למלכות, והיו סריסים שלא התקרבו אל נשות בבל. לכן הם ניצלו מכבשן האש⁷, שהרי כפי שהבאנו לעיל האש מרמזת על חטא העריות.

אינם מוזכרים בפסוקים המתארים את החורבן והגלות בספרי ירמיהו ויחזקאל]. לכן בחרו נביאי השקר את יהושע, שכנראה היה אז צדיק נסתר ולא נשא שום תפקיד ציבורי מפורסם, ולכן לא הוזכר כלל בספרי הנביאים הראשונים. עד כאן תירוצו היפה של הר"מ שנדורפי (וקצת קשה לפי דבריו: האם לא הבין נבוכדנאצר שהקב"ה יכול להציל את הצדיק המפורסם ולשרוף את נביאי השקר?! והרי כך עשה ה' אצל חנניה משאל ועזריה, שהחיילים שזרקו אותם לכבשן נשרפו ואילו הם ניצלו. וקל ליישב). את השאלה הרביעית ניתן לענ"ד לתרץ בפשטות, ולומר שיהושע לא ידע שהסיבה לכך שבגדיו נחרכו היא חטאם של בניו, והוא תלה את הדבר בכך שאינו צדיק כמו חנניה משאל ועזריה, או בסיבה אחרת. את השאלה החמישית ניתן לתרץ ולומר שנכדיו של יהושע המשיכו את החטא של בניו. ניתן כמובן להציע עוד תירוצים לשאלות שהעלנו.

² ראה דניאל א, ג-ה, ומלכים ב, כ, יח, ובמפרשים שם.

³ כך מבואר באחד הפירושים בגמ' סנהדרין צג ע"ב (וכך מתבאר המושג 'סריס' בישעיהו נו, ג, ובמשנה יבמות ה, ד-ו, ובעוד מקורות, אך יש מקורות בהם נתפרש המושג 'סריס' באופן אחר, ואכמ"ל, ובספרנו כת"י 'אשי ישראל לדניאל' הארכנו בזה). על נקיותם של חנניה מישאל ועזריה בתחום העריות, ראה גם סנהדרין צג, ע"א, שם מביאה הגמ' שהם אמרו לנבוכדנאצר שלא יתכן שהקב"ה יאמר לנביא לנאוף, ובגלל דבריהם אלו השליך נבוכדנאצר את נביאי השקר לכבשן האש.

⁴ נוסף ונעיר שבזכריה ג, א-ז, מתואר שיש שיטנה על יהושע (בגלל בניו שנשאו נכריות), ושיסירו ממנו את הבגדים הצואים (דהיינו שבניו פירשו את הנשים), וכו', ומיד אחר כך, בפס' ח', נאמר: "שמע נא יהושע הכהן הגדול, אתה ורעיך היושבים לפניך, כי אנשי מופת המה, כי הנני מביא את עבדי צמח". מי הם האנשים שתוארו כאנשי מופת? חז"ל ביארו שמדובר בחנניה מישאל ועזריה שנעשה להם מופת בכבשן האש. לענ"ד, מכיון שהם נזכרים בנבואה זו [ואף "יושבים לפניך" כתלמיד לפני רבו], ובנוסף מתוארים כ"רעיך" [כלומר, הם חברים של יהושע, דומים לו בהתנהגותם ובשיטתם], מכך הסיקו חז"ל שכמו שחנניה מישאל ועזריה ניצלו מהכבשן בגלל נקיותם מעריות, כך גם יהושע.

⁵ להלן (בנספח שבסוף פרק זה, סעיף ה) נדון האם דברי חז"ל על השלכת יהושע לכבשן יחד עם נביאי השקר כוונתם שכך אירע במציאות הפיזית, וכן האם דברי חז"ל הללו הם דרש או פשט

⁶ בספרנו (כת"י) אשי ישראל לספר דניאל הרחבנו להראות שמטרתו של נבוכדנאצר היתה להמיר את דתם של דניאל וחבריו. הקלטה של שיעור שמסרתי בענין מצויה באתר הנפלא 'בני ציון' ללימוד תנ"ך (בשיעורים על פרק א' בספר דניאל. השיעור הועבר בימי עיון לתנ"ך לאורה של תורת א"י בגבעת שמואל).

⁷ נבוכדנאצר השליך את חנניה משאל ועזריה לכבשן האש בגלל שהם סירבו להשתחוות לצלם שהעמיד (כמתואר בדניאל פרק ג). נראה לומר שההשתחוואה לצלם ביטאה כניעה בפני האימפריה הבבלית ובפני תרבותה. לפי"ז מובן מדוע ישראל שהשתחו

בניגוד גמור אליהם, נביאי השקר התקרבו לראשי המלכות הגוים והתבוללו שם. הם פסעו אחרי תאוותם והתחברו לטומאת העמים, לתרבותם ולנשיהם [בהערה כאן הרחבנו בענין זה⁸]. לכן הם נשרפו בכבשן האש.

לצלם נענשו בגזירת המן (מגילה יב, ע"א), שהרי ההשתחוואה הראתה את התבוללותם בין הגויים, ואת הרגשתם שהגלות היא ביתם, ולכן הקב"ה הענישם בהעמדת מלך קשה כהמן, שיבהיר להם ע"י גזירותיו כי הגויים רואים בהם זרים, וכי ביתם אינו בגלות אלא בארץ ישראל (הרחבנו בזה בספרנו כתי"י 'אשי ישראל למגילת אסתר'). חנניה מישאל ועזריה שמרו על יהדותם, ולכן לא השתחוו לצלם ולא נשאו נשים בבבל. בסוף ההערה הבאה (באות ה שם) ביארנו נקודה נוספת בעניינם - מדוע הם נשאו לבסוף נשים, עי"ש.

⁸ נרחיב כאן בענין נביאי השקר הללו: א. לפי הגמ' נביאי השקר רצו לנאף עם בתו של נבוכדנאצר, ובתנחומא (ויקרא, סי' ו) מובא שהם רצו לנאוף עם אשתו [ושבנוסף נאפו עם נשות "גדולי מלכות בבל", ובפרקי דר' אליעזר פרק לג מובא שהם נאפו עם נשות הכשדים]. נראה לענ"ד שחז"ל מקשרים את ניאופם דווקא אל אשתו/בתו של המלך הבבלי, שהוא ראש מלכות בבל והוא זה שהוציא את ישראל לגלות, משום שבזה מודגש שניאופם של נביאי השקר מבטא חיבור אל תרבות בבל. ב. בפסוק בירמיהו (כט, כג) נזכר שנביאי השקר נאפו עם "נשי רעיהם", ולכאורה הכוונה ליהודיות, שהרי 'רעך' הוא יהודי (ראה סנהדרין נב, ע"ב, שלמדו מהפסוק "אשת רעך" שהדין הנאמר שם אינו אמור באשת גוי, ואכמ"ל, וראה ספר מטל השמים לג"ר מרדכי טולדאנו, שיעורי שנת תשע"ג סי' ל', וראה בן יהודע כאן ד"ה מאי, ובמהרש"א ודעת סופרים). לפי"ז צ"ע מדוע מדברי חז"ל הנ"ל נראה שהכוונה לגויות? ונראה לענ"ד שהגמ' מבארת שנביאי השקר שקעו בטומאת תרבות הנכר, ולכן "רעיהם" של נביאי השקר היו הגויים הבבלים ולא היהודים הדבוקים בתורה, ומכיון שכך "נשי רעיהם" הן נשות הבבלים [כע"ז מצאנו בגלות הראשונה: כשהיו ישראל במצרים הם ביטלו ברית מילה, נדמו למצרים, ושקעו במ"ט שערי טומאה, כנזכר במדרשים, ובוה מובן לענ"ד מדוע כאשר נצטוו לקחת משכניהם המצרים כלי כסף, נאמר בשמות יא, ב: "וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף", והרחבנו בזה במאמרנו כתי"י 'עוד אבינו חי']. ג. הפרק בירמיהו בו נזכר ענין נביאי השקר שניקלו (=נשרפו) הוא פרק כט. בתחילת אותו פרק (בפס' ב') נזכר שבגלות יכניה גלו גדולי העם ובכללם "הסריסים", ולפי ההקשר נראה ש"סריס" מתפרש כאן כ'שר' (וכן ביארו את המילה 'סריס' בתרגומים לבראשית לז, לו, ובעוד מקורות, ואכמ"ל, ובספרנו כתי"י 'אשי ישראל לספר דניאל' הארכנו בזה). מעתה, יתכן שיש בזה רמז לכך שרק מי שהוא "סריס" המתרחק בגלות מנשות הגוים ומתרבות הנכר, הוא זה שראוי להיות "סריס" במובן של שר ומנהיג בישראל. ד. בפסוקים בירמיהו נאמר שה' יתן את צדקיה ואחאב נביאי השקר בידי מלך בבל שישרוף אותם "יען אשר עשו נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם, וידברו דבר בשמי שקר אשר לא ציויתם". נזכרים כאן שני חטאים שלהם, והגמ' קישרה בין שני החטאים, שהרי לדבריהם הם שיקרו ואמרו לבת מלך בבל נבואת שקר לפיה היא צריכה להיבעל להם. אולם, מפשט הפסוקים נראה לכאורה שנבואת השקר שלהם כללה תוכן אחר, שהרי הפרק הקודם בספר ירמיהו, פרק כח, עוסק כולו במלחמתו של ירמיהו כנגד נביאי השקר חנניה בן עזור שניבא כי בבל תיפול והגולים עם יכניה ישובו לארץ ישראל. גם הפרק שלנו, פרק כט, נפתח בכך שירמיהו אומר לגולים עם יכניה לבנות בתים בבבל, ולהשתקע בבבל ולהוליד שם בנים ובנות וכו', ומיד מוסיף ירמיהו שלא ישמעו לנביאי השקר, ושישראל ישובו מבבל לאחר שבעים שנה. לפי ההקשר מסתבר לפרש שנביאי השקר הללו טענו שהגולים ישובו מיד לארץ, ולכן אין טעם שיבנו בתים בבבל, וכנגדם ניבא ירמיהו שיש לישראל עוד שבעים שנה בבבל (כך אכן ביארו ר"י נחמיאש, מצו"ד, דעת סופרים, ודעת מקרא, ושאר המפרשים לא ביארו מאומה, כנראה משום פשיטותו). פסוקים ספורים לאחר מכן, בפסוק כא, אומר הנביא שאחאב וצדקיה ניבאים בשקר, ומסתבר לפיכך שנבואת השקר שלהם היתה דומה לנבואתם של נביאי השקר שנזכרו לפני כן, דהיינו נבואה על כך שעמ"י עתידים לחזור לא"י במהרה (וכ"כ בדעת מקרא, ושאר המפרשים לא ביארו מאומה). לפי דרך זו היו לאחאב ולצדקיה שני חטאים: נבואת שקר על שיבת ישראל לארץ, וניאוף (ובמצו"ד אכן נראה שביאר שמדובר בשני חטאים שונים, וראה במדרש תנחומא, ויקרא, ו, שהם "היו חוטאים בירושלים, ולא די אלא משגלו לבבל היו מוסיפים חטא. ומה היו עושין בירושלים? היו נביאי שקר, והניחו אומנותן בבבל והיו מסרסרין זה לזה בעריות"). האם יש קשר בין שני החטאים? ניתן להציע כמה ביאורים לכך (ראו, לדוגמא, בדעת מקרא), ונביא שלשה מהם: 1 – הנואף שקוע

בתאווותיו, ברצונו האישי והנהנתני. נביא שנואף מוסט ממילא ע"י תאווותיו, ונוטה לפרש את הנבואות בדרך שתהיה יותר נעימה ונוחה. לכן הוא חושב שישאל ישראל ישובו לארצם, שהמקדש לא יחרב, ושהחיים הטובים ימשיכו כרגיל. הוא אינו מוכן לשלם מחיר על חטאיו, ולהתאמץ לתקן את מעשיו (פסענו כאן בשיטת המפרשים שסברו שהיו נביאי אמת שניבאו שקר, בלי כוונה רעה. הדרכים השונות בהבנת נבואות השקר נתבארו בהרחבה בספרנו כ"י 'נביאי האמת ונביאי השקר'). 2 - הגלות היא עונש על כך שישראל התנהגו כמו הגויים. בעיני נביאי השקר הללו חטא זה הוא קל ביותר, ואולי כלל אינו חטא בעיניהם, שהרי הם עצמם נאפו עם נשות הגויים ובכך ביטאו את התקרבותם לתרבות הנכר, כפי שנתבאר לעיל. מעתה מובן מדוע נביאי השקר סברו שהגלות עליה מנבא ירמיהו לא תתרחש. 3 - נבואתו של ירמיהו הנזכרת כאן בפרק, נאמרה לגולים בגלות יכניה (ירמיה כט, ב). גולים אלו היו "החרש והמסגר" (שם), גדולי התורה של האומה (גיטין פח, ע"א), שהיו צריכים להכין את הקרקע לקראת הגלות הגדולה של העם כולו. בדומה ליהודה שנשלח לפני יעקב למצרים, כך היה תפקידם להכין תשתית רוחנית ותורנית שתגרום לכך שכאשר הגלות הגדולה תתרחש בכל זאת לא תשתכח התורה מישראל, ולא יהיה נתק בשלשלת מסירת התורה (על תפקידה של גלות יכניה הרחבנו בספרנו כ"י 'אשי ישראל מגלות בבל לבית שני' פרק נג, 1, בקטע על הדעה שנבואתם היתה בחו"ל, בהערה שם, והבאנו שם מהתנחומא, פרשת נח, ג, מובא שע"י גלות יכניה "לא תשתכח תורה", וראה צניף מלוכה לרב משה צבי נריה, עמ' 167 ואילך, וראה מלבי"ם עזרא ב, א, על מצבם המכובד של החרש והמסגר בזמן הגלות). ירמיהו מנבא להם לבנות בתים וכו', דהיינו להתכונן לגלות של שלשה דורות, ולבנות מסגרת שתסייע ליהודים וליהדות לשרוד בתוך חשכת הגלות. לנביאי השקר, שנאפו עם נשות בבל ונהו אחר התרבות הבבלית, לא היה אכפת מכך שישראל יטמעו בין העמים. לכן הם לא הציבו שום תפקיד בפני גולי יכניה, וטענו בפניהם ש"הנה מיד אתם שבים לארץ הקודש". זה כפי שכבר ראינו, בגמ' סנהדרין צג, ע"א, מובאים דברי חז"ל על אחאב וצדקיה נביאי השקר שנאפו והושלכו לכבשן עם יהושע בן יהוצדק. מעט לפני כן עוסקת הגמ' בהשלכת חנניה משאל ועזריה לכבשן, ושואלת להיכן הלכו חנניה משאל ועזריה אחרי שניצלו מהכבשן? הגמ' משיבה שלפי דעת חכמים הם "עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות, שנאמר 'שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה' (זכריה ג, ח) - איזו הם אנשים שנעשה להן מופת? הוי אומר זה חנניה משאל ועזריה", עד כאן. יש להבין: הגמ' מביאה ראיה לכך שהם עלו לא"י, אולם היא אינה מביאה ראיה לכך שהם נשאו נשים וילדו בנים ובנות?! לפי מהלכנו נראה לבאר כך: שיבתם לארץ ישראל היתה בעקבות הצלתם מהכבשן, שהרי מי שניצל מהכבשן עמד באופן שלם בנסיון ההתבוללות בגלות, ומעתה נסיונו הסתיים בהצלחה, ואין לו עוד סיבה להישאר בגלות. חנניה משאל ועזריה היו סריסים משום שהם רצו להתבדל מתרבות הנכר שבגלות, ומשום כך כאשר הם שבו לארץ ישראל הם לא נזקקו עוד להיבדלות זו, ולכן הם נשאו נשים והולידו ילדים. בזה מתבארים דברי הירושלמי (שבת סוף פרק ו) המביא שכאשר חנניה משאל ועזריה היו בכבשן אז נאמר "וחבל לא יתי בהון" (=חבלה לא היתה בהם) כי "היו סריסים ונתרפאו (מסריסותם)", הרי שהצלתם מהכבשן היא זו שאפשרה להם לשאת נשים וללדת ילדים. מעתה נוכל לקשר את הפרשיה לפרשיה נוספת: לפי כמה מקורות חזון העצמות היבשות (ביחזקאל פרק לו, המתאר כיצד החיה הקב"ה את עצמות המתים היבשות), אירע באותו זמן בו חנניה משאל ועזריה סירבו להשתחוות לצלם ונזרקו לכבשן האש (ברייתא בסנהדרין צב, ע"ב; שיר השירים רבה ז, יד). בספרנו כ"י 'אשי ישראל לספר יחזקאל' ביארנו את המקור לזה, ובנוסף ביארנו שחזון העצמות היבשות נאמר כלפי היאוש מלהיגאל. חזון זה מחזק את ישראל שיעמדו בנסיון, ויצפו לגאולה, שהרי העם היהודי הנראה כמת, כעצמות יבשות, יקום לתחיה וישוב לארצו. מעתה, לפי כל הנ"ל, יובן היטב מדוע לדעת רבי אלעזר בן ר' יוסי הגלילי "מתים שהחיה יחזקאל עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות" (סנהדרין צב, ע"ב). המתים שקמו לתחיה חידשו את הסלידה מהגלות ואת הקשר לארץ ישראל, ולכן הם ראויים כעת לשאת נשים וללדת ילדים, שהרי הם סיימו את נסיון ההתבדלות מתרבות הנכר שבגלות, בדומה לחנניה משאל ועזריה שאף הם "עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות" [לפי כל זה עלינו לעיין מחדש בנבואת ירמיהו (פרק כט) העוסקת באחאב וצדקיה נביאי השקר הנואפים, שהרי ירמיהו אומר לגולים עם יכניה שלא יקשיבו לנביאי השקר האומרים להם שלא יתרחש חורבן, אלא עליהם לנהוג כך: "בנו בתים... קחו נשים והולידו בנים ובנות, וקחו לבניכם נשים, ואת בנותיכם תנו לאנשים ותלדנה בנים ובנות, ורבו שם ואל תמעטו" (והשווה גם עזרא ט, ב, וכן נחמיה י, לא, ושם יג, כה), ויש לעיין בזה].

החוליה השלישית היא בני יהושע, שבסוף גלות בבל נשאו נשים נכריות, ובכך התחברו לתרבות הנכר. אביהם ניצל מזה, ולכן חז"ל מביאים שהוא נזרק לכבשן האש וניצל⁹.

ד. התקופה

יתכן להוסיף ולומר שהשטנה כלפי יהושע קשורה לתקופה:

בראשית ימי דריוש השני מחזק חגי הנביא את ישראל, ודוחף אותם להתחיל בבניית המקדש (חגי פרק א). יהושע בן יהוצדק הוא הכהן הגדול והמנהיג הרוחני של העולים לארץ, ובנבואת זכריה שנאמרה באותן השנים נזכרת ביקורת ושטנה כלפי יהושע, ש"לבוש בגדים צואים", וסניגוריה עליו משום שהוא "אוד מוצל מאש".

יתכן שחז"ל הבינו שהשטנה כלפי יהושע היא ביקורת כללית שהיתה כלפי העליה לארץ ישראל¹⁰: בבבל היה מרכז גדול של תורה, ואילו לארץ ישראל עלו מתי מעט, והיתה בה סכנה לנפילה רוחנית ולהיטמעות בין גויי הארץ.

⁹ יהושע הוא "אוד מוצל מאש" (זכריה ג, ב), ולפי הגמ' שהבאנו הכוונה לכבשן האש, אך כמה מפרשים ביארו לפי הפשט שהאש היא משל לגלות (רד"ק וראב"ע, וכעין זה בר"י קרא). לפי מהלכנו הפשט והדרש מתאחדים, שהרי כבשן האש רומז לחיבור אל הגויים, אל הגלות [ניתן להוסיף ולומר שהכבשן מבטא את המלכויות השולטות על ישראל בגלות, מלכויות השקועות בפיתוח העולם הטבעי ע"י כוח האדם. מי שניצל מהכבשן הוא מי שניצל מהגלות, מי שאינו משועבד להשפעת תרבות הנכר. מדוע הכבשן מרמז למלכויות? ראשית, משום שהאש היא הדבר הראשון שיצר האדם, כמבואר בפסחים נד, ע"א שנית, משום שהאש היא יסוד היצירה האנושית וראש לארבעת היסודות, כמו שכתבו הרס"ג בגנוזי שכטר ח"ב עמ' 490 וספר החינוך מצוה קלב, וביארו שמשום כך איסור המלאכה בשבת נזכר סביב האש - "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת". שלישי, משום שבכבשן גם מיוצרים כלי המתכת]. יש להוסיף שאף אברהם אבינו נזרק לכבשן האש, ולפי מהלכנו הדבר מבואר, שהרי "אברהם העברי" העמיד את עצמו כנבדל משאר אומות העולם [ויש להעיר שבגמ' סנהדרין צג, ע"א, מובא שנבוכדנאצר השווה בין אברהם אבינו שניצל מהכבשן לבין יהושע שניצל מהכבשן]. אוסיף ואעיר על ענין נוסף שניתן לבארו לפי הרעיון שהבאנו כאן: חנניה מישאל ועזריה נזרקו לכבשן עם "סרבלהון ופטיהון וכרבלתהון ולבושיהון" (דניאל ג, כא), ולא נשרף כלום אצלם, ואף "סרבליהון לא שנו" (פס' נז). במדרש הובא שהציצית הגנה עליהם והיא לא נשרפה: "בזכות הציצית ניצלו חמ"ו מכבשן האש... 'לבושיהון' אלו תליות המצויצות שלהם" (משנת רבי אליעזר פרק יד עמ' 273, הובא גם במדרש הגדול במדבר טו, מא, ובמנורת המאור לר"י אבוהב נר ג ח"ד פ"א, קכג, עמ' 272, ובמנורת המאור אלנקה ח"ב עמ' 60, והשווה לדברי הערוך ערך 'כרבל' שכתב: "כרבלתהון ... יש אומרים אלו תליות שהן עטופין"). לפי מהלכנו נראה להסביר שמכיון שעל הציצית נאמר "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" לכן חמ"ו שלא פגמו בעריות ניצלו בזכות הציצית. לפי"ז יהושע שבגדיו נחרכו [בגלל שבניו חטאו בנשים] יש לומר שהכוונה לציצית שלו שנחרכה, ואכן הבאנו להלן (פרק סז, סעיף ט) שרבי אברהם בן שלמה כתב שה'תכלת' שלו נשרפה, ושו"ר שבזוהר (פרשת שלח, דף קעד ע"ב, מהד' הסולם אות שכא) מובא שיהושע היה לבוש בגדים צואים ומביא הזוהר שמכאן שמענו שכל אדם שלא זכה בעוה"ז "לא תעטפא בעטופא דמצוה ולתלבושא בלבושא דמצוה" (=להתעטף בעטוף של מצוה ולהתלבש בלבוש של מצוה, דהיינו ציצית. ביאור הסולם), אז כשנכנס בעולם הוא עומד בלבוש מטונף וכו', וכתב שם בביאור אור יקר לרמ"ק (פרשת שלח סי' ה) שמצות ציצית מצילה את האדם מאשה נכריה (כוונתו כנראה למעשה שהובא במנחות מד, ע"א, שטפחה ציצית על פניו של אותו חוטא שרצה לבוא על זונה גויה, ואז חזר בו מחטאו) ואם כן יהושע שהיה פגום משום שבניו נשאו נכריות הרי מצות ציצית שלו היתה פגומה, עכ"ד.

כנגד ביקורת זו מנבא זכריה כי אמנם יש בעיות בארץ, "יהושע לבוש בגדים צואים", אך מעלת העליה לאי גוברת על כך - "הסירו מעליו הבגדים הצואים". העליה לארץ תינצל מכבשן האש של תרבות הנכר, והעליה אף תשיב את ישראל, בסופו של דבר, אל זהותם היהודית¹¹.

ה. (נספח) האם דברי חז"ל על הצלת יהושע מהכבשן הם פשט והאם הם מציאות

לעיל הבאנו כמה רמזים לדברי חז"ל, וכתבנו ש"יתכן, לפיכך, שכוונת חז"ל איננה לומר שמבחינה היסטורית כל הדמויות הללו נזרקו לאותו הכבשן באותו הזמן, בימי נבוכדנאצר, אלא כוונת חז"ל היא להצביע על התהליך שהתרחש...".

בסעיף זה נרחיב מעט בשאלה זו, ובשאלה נוספת המשיקה לה: האם דברי חז"ל על השלכת יהושע לכבשן יחד עם נביאי השקר, כוונתם לתיאור אירוע הסטורי מציאותי, או להצביע על רעיון? בנוסף, האם דברי חז"ל הללו הם "פשט" הפסוקים, או שהם "דרש"?

בירמיהו (כט, כא) נזכר על נביאי השקר שנבוכדנאצר "קלם" באש, דהיינו שנ"ל שרף את נביאי השקר (ויש מקום לומר שכיון שידוע לנו שנ"ל זרק את חמ"ו לכבשן, אם כן מסתבר שגם כאן מדובר על זריקה לכבשן. כך אכן מובא בתנחומא ויקרא ו' שנביאי השקר נזרקו לכבשן. לעומת זאת מלשון 'אשר קלם' משמע שזה לא היה שריפה בכבשן אלא 'קליה', ונראה שכך מדייקת הגמ', וכך מובא במדרש אגדה ויקרא ה, א, שנ"ל קלה אותם על מחבת, וכע"ז בפסיקתא דר"כ כד, טו, שנ"ל קלה אותם על "טוגן של נחשת ועשה אותו נקבים נקבים").

בספר זכריה מובא שהנביא זכריה רואה שיהושע הכה"ג עומד לפני מלאך ה' והשטן משטין על יהושע, וה' גוער בשטן "הלא זה אוד מוצל מאש". מיד מובא ש"יהושע היה לבוש בגדים צואים ועומד לפני המלאך" ואז מסירים ממנו את הבגדים הצואים, ואומרים לו שעוונו הוסר. הרי שמצאנו כאן שיש ליהושע עוון, והדבר נמשל במראה הנבואה לבגדים מלוכלכים, ועל כן מובן מה שאמרו חז"ל שעוונו היה בזה שבניו

¹⁰ והשווה לדברי רבי אברהם של שלמה (זכריה ג, א-ג, מכתב ידו שלא נדפס עדיין, ותודתי לפרופ' אליעזר שלוסברג שבטובו הרשה לי לעיין בדבריו ולהביאם): "...וזכר בזו הנבואה כהן גדול לבדו שהוא מקום (=במקום) כל ישראל בזו הנבואה, והוא הדיבור אליו במקום כל ישראל לפי שהוא גדול שלהם ומנהיג שלהם", וכך גם בהמשך פירושו שם: "כבר ידעת שיהושע כאן מקום כל ישראל, ולפיכך רוצה ב"בגדים צואים" - שפירושו בגדים מאוסים ומלוכלכים - מה שהיו בו ישראל באותו העת ממיעוט החן ושהם בזויים בין העמים, ולפיכך בישר אותם שמגדלם ומגדל החן שלהם ומחזק מלכותם, והוא ענין מה שהלביש אותו מחלצות".

¹¹ עוד אעיר שבפירושו הארוך של הרס"ג לאסתר (ספר הליווי בגלות, עמ' קיג) כתב הרס"ג שישאל נענשו בימי המן מפני "שהיו מעורבים באומות והתחתנו איתם... כמו שאמר בעזרא (ט, ב) 'כי נשאו מבנותיהם להם ולבניהם, והתערבו זרע הקודש בעמי הארצות, ויד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה', ולכן הם נפגעו מכך (=נענשו ע"י גזירת המן), כי מקצתם עשו (=מקצת היהודים נשאו נכריות), והנותרים לא מנעו (!) אותם מכך". לענ"ד יתכן שהרס"ג סבר שדברי רב פפא על יהושע ש"לא מיחה" בבניו שנשאו נכריות, באו ללמד על חטאם של ישראל באותו הדור ש"לא מנעו" את החוטאים. יהושע הכה"ג הוא נציג של עם ישראל כולו [אולם, יתכן להסביר אחרת ולומר שהרס"ג למד את דבריו מסברתו: מפשט הפסוקים וגם מסברא קשה לומר שכל ישראל חטאו בנשים נכריות, אך למרות זאת כולם נענשו ע"י המן, ולכן צ"ל שכולם נענשו מכיון שלא מחו בחוטאים, וכמו שאמרו בגמ' שבת נד, ע"ב, שכל מי שיכול למחות באחרים על חטאם ולא מיחה נתפס על חטאם].

נשאו נשים שאינן הגונות לכהונה, שהרי חטאם זה של בניו נזכר בספר עזרא (י, יח, ששם נאמר ש-5 שנים מאוחר יותר נמצא שבניו נשאו נכריות), ובגדים צואים מרמז על פגם בכהונה, שהרי כה"ג אמור להיות לבוש בגדי כה"ג יפים (ע"פ מהרש"א ומלבי"ם).

כל הנ"ל הוא ע"פ דרך הפשט. אולם מה שאמרה הגמ' בענין 'אוד מוצל מאש' נראה שהוא בדרך דרש, שהרי הדימוי "אוד מוצל מאש" יכול להתפרש בכמה אופנים, כמובא במפרשי המקרא (רד"ק, ראב"ע, ר"י קרא, ר"א מבלגנצי, וראה ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה). בגמ' פירשוהו כך: יהושע הושלך עם נביאי השקר לכבשן, בימי נ"נ, ואז בגדיו נשרפו, וזהו שהיה לבוש בגדים צואים, ודברי הגמ' הללו נראים יותר כדרש, ולא כפשט, שהרי לא מצאנו רמז בפסוקים לכך שיהושע הושלך עם נביאי השקר, וגם קשה לומר שבמשך 50 שנה חטאם של בניו נמשך, וכו'.

אכן, ברד"ק זכריה ג, ב-ג, ביאר שדברי חז"ל בענין הכבשן של נבוכדנצר (ש"אוד מוצל מאש" הוא הכבשן) הוא רק על דרך דרש, אבל לגבי מה שיהושע לבוש בגדים צואים בגלל חטא בניו את זה מביא הרד"ק מבלי לציין שהוא רק לפי הדרש.

[לפי"ז הפסוקים מתבארים כך: זכריה רואה שכעת, בשנת 2 לדריוש, יהושע לבוש בגדים צואים משום שבניו נשאו כעת נשים שאינם הגונות. הוא רואה שיהושע הוא "אוד מוצל מאש", דהיינו אש הגלות וכדו' (כשיטת המפרשים). חז"ל הוסיפו כי הדימוי "אוד מוצל מאש" יש בו עומק נוסף, בדרך הדרש: דימוי זה מרמז שיהושע היה בכבשן בימי נבוכדנאצר וניצל, אך היה קטרוג כלפיו שישרף, ולבסוף בגדיו נפגמו. כלומר, העובדה שכעת, בשנת 2 לדריוש, בניו נשאו נשים פגומות, מצביעה על פגם קטן שהיה ליהושע לפי רום מדרגתו: הוא לא הצליח להרחיק את משפחתו לגמרי מהתרבות והעם הבבלי. הסמל לדבר זה הוא נבוכדנאצר, הראש לבבל, שניסה לבולל את דניאל וחבריו. חנניה מישאל ועזריה ניצלו מאש הכבשן כי לא הושפעו כלל מהבבלים, אך נביאי השקר הושפעו מהבבלים ולכן נשרפו. יהושע ניצל אך בגדיו נחרכו משום שהיתה השפעה בבליית קטנה שחדרה לתוך משפחתו (ניתן להציע ביאור נוסף, ולפיו הפגם של יהושע החל כבר בימי נבוכדנאצר, משום שאז היו בניו ילדים קטנים, ואז היתה העת בה יכול היה יהושע לחזק יותר את סלידתם מהתרבות הבבלית)].

כיצד הדימוי "אוד מוצל מאש" [לפי הגמ' סנהדרין הנ"ל] משתלב בפסוק? רש"י (וכן מצו"ד ואלשיך) מסביר כך: בימי זכריה יש שטן שמקטרג על יהושע, משום שבניו נשאו נשים שאינן הגונות לכהונה. ה' אומר לשטן: אל תקטרג על יהושע, שהרי לפני כ-50 שנה [בימי נ"נ] יהושע ניצל מהכבשן, ומכאן שיהושע הוא אדם גדול שאין לקטרג עליו.

לענ"ד יש מקום להציע ביאור נוסף בדברי הגמ', ונקדים לו שלש קושיות:

א. הגמ' מביאה שיהושע ניצל מהכבשן ובגדיו נחרכו, והיא מביאה לזה ראייה מהפסוקים בזכריה: "יהושע כהן גדול איחרוכי מאניה, שנאמר (זכריה ג) ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ה' וגו' וכתוב (זכריה ג) ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך וגו' ". כלומר, עיקר הלימוד הוא

מה"וגומר", כלומר מהמשך הפסוק, שם נאמר שיהושע הוא "אוד מוצל מאש" ו"לבוש בגדים צואים". אלא שזה צ"ע, שהרי לפי פירוש רש"י הנ"ל יהושע היה לבוש בגדים צואים בשנת 2 לדריוש, ואיזו ראיה יש להביא מזה לכך שבימי נ"נ בגדיו נחרכו? הרי יתכן לומר שיהושע יצא שלם מהכבשן ומ"מ לאחר שנים בגדיו נחרכו בגלל חטא אחר?

ב. זכריה אומר שיהושע עומד לפני המלאך וכו' ואח"כ שוב אומר "ויהושע היה לבוש בגדים צואים ועומד לפני המלאך", וצ"ע למה לא אמר "ויהושע לבוש"? מה הצורך בתיבת "היה"? (וראה מלבי"ם שנראה לענ"ד שהתכוון לתרץ קושיא זו, ועוד קושיות, ע"י פירושו המחודש).

ג. נאמר בגמ' (סנהדרין צג ע"א): "אינהו איקלו, יהושע כה"ג אחרוכי מאניה, שנאמר 'ויראני את יהושע הכה"ג עומד לפני מלאך יי' וגו' וכתוב 'ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך' וגו'. אמר לו...". לכאורה צ"ע, שהרי הגמ' מביאה כאן ראיה לכך שיהושע ניצול מהכבשן ובגדיו נחרכו, והראיה היא מתיבות "הלא זה אוד מוצל מאש. ויהושע היה לבוש בגדים צואים". (וזה כוונת הגמ' כשהיא מביאה את הפסוק "ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך וגו' ", דהיינו שעיקר הלימוד הוא מה"וגומר", כלומר מהמשך הפסוק). אלא שעדיין צ"ע למה הגמ' הביאה גם את הפסוק הקודם ואמרה: יהושע כה"ג אחרוכי מאניה, שנאמר 'ויראני את יהושע הכה"ג עומד לפני מלאך יי' וגו' וכתוב 'ויאמר ה' אל השטן...?"¹²

¹² בילקוט שמעוני (ירמיהו רמז ש"י) הנוסח הוא "אינהו איקלו יהושע אחרוכי מאניה, שנאמר 'הלא זה אוד מוצל מאש', אמר להם...". ולכאורה כך היא הלשון היותר פשוטה והמובנת. כע"ז הלשון בעוד שלשה מדרשים (פסיקתא דר"כ כד, טו, ומדרש אגדה ויקרא ה, א, ותנחומא ויקרא ו. קטע זה הושמט כולו בתנחומא בוכר ויקרא י, ור"ש בוכר כתב שהוא מפני שקיצרו בעניינים המגונים). מעתה יש להבין למה לא אמרה הגמ' כגרתס הילק"ש (או לא אמרה: "איחרוכי מאניה, שנאמר 'ויהושע היה לבוש בגדים צואים... יגער ה' בך השטן... הלא זה אוד מוצל מאש. אמר לו..."), ומה הצורך להביא את הפסוק שלפני כן "ויראני את יהושע עומד לפני מלאך יי"?! בפנינו עומדים שתי נוסחאות - נוסחת הגמ' שלפנינו ולעומתה נוסחת המדרשים הללו. יש מקום לומר שאלו שתי נוסחאות של חז"ל, אולם כמדומה לי שבדרך כלל הגישה היא לומר שיש כאן נוסחא אחת שהיא יותר מדוייקת (אינני מבין די בענייני נוסחאות וכדו', וגם לא בדרכי הבאת פסוקים במדרשים ובגמ', ולפיכך ייתכן שדברי בטעות יסודם). והנה נוסחת הגמ' שנדפסת לפנינו מובאת גם בדפוסים הקדמונים של הגמ' ובכתבי היד שלה, ולכן נראה שאין בזה שיבוש של נוסח הגמ' [כך הוא בדפוס ונציה רפ-רפג, ובדפוס ברקו רנח-רנט, וכע"ז בכת"י יד הרב הרצוג, ובעוד כת"י אחד, הובאו כולם באתר הכי גרסינו, והובא שם גם נוסחת כת"י מינכן 95 (שמובאת גם בדקדוקי סופרים) ששם גם כתוב כע"ז, וזה הנוסח שם: "שנאמר 'ויראני את יהושע הכה"ג (עומד לפני מלאך ה' ' וגו' וכתוב) ויאמר ה' אל השטן" (כל המוסגר בתוך סוגריים איננו בכת"י מינכן). הדק"ס גם מביא (בהערה ק) שבכת"י פלארעניץ הנוסח הוא כעין מה שנדפס בגמרות שלנו: "שנאמר 'ויראני את יהושע הכה"ג עומד לפני מלאך ה' והשטן עומד על ימינו לשטנו ויאמר ה' יגער ה' בך השטן ויגער ה' בך הבוחר בירושלים הלא זה אוד מוצל מאש. אמר לו...", וכע"ז הנוסח באתר הכי גרסינו בשם כת"י פירנצה 8-9. ברש"י על הגמ' רואים שגרס את התיבות "הלא זה אוד מוצל מאש", אך אין מזה ראיה האם גרס עוד תיבות לפני כן]. מהי הנוסחא המדוייקת יותר? לכאורה נראה יותר שנוסחת הגמ' היא המדוייקת יותר, שהרי הנוסחא במדרשים היא הברורה יותר, ולכן מסתבר שבמשך השנים מעתיקי המדרשים 'דילגו' על הפסוקים שהובאו בגמ' מכיון שלדעת המעתיקים לא היה בהם צורך בשביל הבנת הדברים.

נציע לפיכך הצעה חדשה לביאור דברי הגמ': בכבשן האש של נ"נ מצאנו שחמ"ו הלכו בתוך האש כשמלאך שבא להצילן הולך לצדם (דניאל ג, כה, שהלך עמם מי שדומה לכן אלהים, וחז"ל והמפרשים שם ביארו שהוא המלאך גבריאל או מיכאל), ומעתה יש לומר שעפ"ז ביארה הגמ' שזכריה ראה במראה הנבואה כיצד יהושע 'עומד לפני מלאך יי' העומד להציל את יהושע מהכבשן, ולעומתו השטן משטין ורוצה שיהושע ישרף (שו"ר שכעי"ז פירש במלבי"ם עי"ש, אלא שהמשך דברי כאן אינם כפירושו), וה' אומר לשטן שעל יהושע להינצל מהאש, וזהו "הלא זה אוד מוצל מאש". דהיינו ש"אוד מוצל מאש" אינו תיאור מה שהיה בעבר, כפירוש רש"י, אלא הוא תיאור של מה שראוי להתרחש מיד כעת (אעיר שלפי"ז "ונתתי לך מהלכים" רומז אולי שיהושע יכול להתעלות למדרגת חמ"ו והמלאך שאיתם שהיו "מהלכים" בתוך כבשן האש, כנזכר בדניאל ג, כה).

לפי מהלכנו זה מתורצת הקושיא הראשונה: נבואת זכריה אינה עוסקת בשני זמנים שונים, כפירוש רש"י, אלא כולה עוסקת בזמן אחד. גם מה שנאמר ש"יהושע היה לבוש בגדים צואים" הוא המשך התיאור מה שאירע ליהושע בימי נ"נ.

בזה מתורצת גם הקושיא השלישית: הגמ' צריכה היתה להביא גם את הפסוק "ויראני את יהושע הכה"ג עומד לפני מלאך יי", שהרי מפסוק זה למדנו שזכריה ראה במראה הנבואה את יהושע בתוך כבשן האש, והמלאך [שהציל את חמ"ו] עומד להצילו.

בזה מתורצת גם הקושיא השנייה: אילו היה כתוב "ויהושע לבוש" היה ניתן לחשוב בטעות שעד כאן תיאר זכריה מה שראה במראה הנבואה על ימי נ"נ, וכעת עובר הנביא זכריה לתאר את מה שמתרחש בשנת 2 לדריוש. לכן כתב "היה לבוש" לומר שזה המשך תיאור של מה ש"היה" בעבר, בימי נ"נ [פסוקים א-ב מתארים את מה שאירע כשיהושע היה בתוך הכבשן, ופס' ג' ואילך מתארים שבשלב שני, מיד לאחר הצלתו מהכבשן, היה יהושע עם בגדים חרוכים וצואים, ואז הסירו ממנו אותם].

לפי הצעתנו כאן זכריה ראה במראה הנבואה כיצד יהושע ניצל מהכבשן. לפי"ז יתכן לומר שזכריה לא ראה אירוע שאירע במציאות הפיזית, אלא זהו רק משל נבואי על מצבו של יהושע [או של עמ"י, שיהושע הוא מנהיגו הרוחני]¹³. לפי"ז, מה שכתבנו לעיל (אות ג) שדברי חז"ל אינם נראים כפשט אין זה מוכרח,

¹³ לפי"ז שאלת הגמ' "מאי טעמא איענש" הכוונה "למה במראה הנבואה ראה זכריה שיהושע נענש בזה שבגדיו היו חרוכים?". [לפני כן למדו בגמ' מ"בגדים צואים" שבגדי יהושע נחרכו, אך עדיין לא למדו מדוע נחרכו, וכעת אומר רב פפא שיש בתיבות אלו גם רמז לסיבת חריכתם, שהרי כה"ג לבוש בגדים נאים ומיוחדים ומעתה מה שיהושע נחרכו בגדיו ובגדיו צואים במראה הנבואה הרי זה סימן לפגם בכהונה]. אחד מידידי הקשה: חז"ל מתארים בפירוט את הטענות שהפנו נביאי השקר אל מלך בבל, טענות שגרמו לבסוף להשלכתו של יהושע לכבשן יחד איתם. אם אנו מניחים שחז"ל באו לתאר מציאות פיזית שקרתה, הרי אז יש צורך באריכות זו, כדי לבאר מדוע השליך המלך את יהושע לכבשן יחד עם נביאי השקר. אולם, לפי טענתי כאן בפרק שמדובר במראה נבואי, הרי אז קשה מה הצורך בכל האריכות הזו?! לענ"ד יש להשיב כך: לחז"ל אין צורך להסביר כיצד התגלגל אירוע מציאותי. אין תפקידם לתרץ לנו שאלות מציאותיות. מטרת חז"ל היא ללמד את ישראל דעת ויראה. לכן כל משפט בדברי חז"ל בא להצביע על רעיון רוחני, ואכן עלינו לעמול כדי למצוא פשר לכל פרט בדבריהם. אולם, כמדומה לי שדברי אלו אינם מוסכמים, ושכמה מהראשונים כתבו שאין משמעות רוחנית לכל פרט במשלים שהובאו בחז"ל, אלא הדברים הובאו כדי להשלים את המשל כיאות. יש עוד לעיין בזה, ואכמ"ל.

שהרי אין כוונת חז"ל שיהושע היה פיזית בתוך הכבשן, אלא כוונתם לומר שהוא היה שם במראה הנבואה, ומעתה דברי חז"ל יתכן שהם פשט הפסוקים.
[לפי דרכנו כאן בשנת 2 לדריוש חטאו בני יהושע עם הנשים, ולכן דוקא אז ראה זכריה את הנבואה הזו, בה ראה זכריה אירוע בימי נבוכדנאצר שלא התרחש במציאות הפיזית].

[שאר חלקי קונטרס 'הנשים הנכריות בספר עזרא' מופיעים כאן באתר 'בני ציון' ללימוד תנ"ך]